

Special participatie

Burgers die meepraten over hun eigen buurt? Natuurlijk! Boeren die samen met de overheid plannen bekijken voor waterberging? Niet meer dan logisch. Een groep enthousiastelingen die zelf een stuk natuur wil onderhouden? Daar moet ruimte voor zijn. En uiteraard zijn er in elk ruimtelijk project voldoende mogelijkheden om in te spreken en je mening te geven.

Op papier zijn we het vaak snel met elkaar eens: participatie is een groot goed. Burgers moeten er samen met overheden uitkomen, zullen samen goede plannen moeten maken. In de praktijk echter gaat het maar al te vaak mis. Burgers die zich niet gehoord voelen, ondanks avonden vergaderen. Overheden die zich afvragen of het hele inspraakcircus eigenlijk wel wat nieuws heeft opgeleverd.

Er valt dus nog een wereld te winnen als het om participatie gaat. Landwerk is voor deze special samen met de Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij op zoek gegaan naar de essentie van participatie, op zoek naar goede voorbeelden, op zoek naar mogelijkheden om burgerinitiatieven beter te laten landen.

KNHM begeleidt bewoners die zelf hun idee willen realiseren ter verbetering van hun fysieke leefomgeving of actief willen participeren in besluitvorming. De KNHM richt zich daarbij op de actuele thema's stadslandbouw, lokale duurzame energie, leefbaarheid & bevolkingskrimp, vrijetijdseconomie en cultuurhistorie & landschap.

Zoektocht naar nieuwe zekerheden

Het valt reuze mee met die egoïstische burger

Er bestaat een groot misverstand. Dat misverstand is dat de maatschappij individueler en dus killer, egoïstischer wordt. Natuurlijk, er lopen egoïstische mensen rond. Maar dat is van alle tijden. De meeste mensen zijn zo niet. Je moet ze alleen wel de mogelijkheid geven iets voor elkaar te kunnen betekenen. En die mogelijkheden zijn in deze snel veranderende maatschappij misschien een beetje zoek.

We leven en werken in een wereld die steeds "globaler" wordt. Veranderingen bieden mensen de mogelijkheid op mondiale schaal voordelen te halen uit dat waar ze goed in zijn. En dat leidt tot grotere structuren waarbinnen veranderingen snel kunnen plaatsvinden maar waarop we als individu weinig invloed meer hebben. Als het MSD-hoofdkantoor in de VS besluit zijn Organonvestiging in Oss te sluiten is er maar erg weinig wat we daar daadwerkelijk tegen kunnen beginnen. Vroeger wist je nog

wie de baas was van het bedrijf, had die baas ook binding met jou als werknemer, je familie, je straat. Die oude structuren van zekerheid verdwijnen dus. Dat geldt niet alleen voor werk maar ook voor politiek. Veel mensen vragen zich af wie hen eigenlijk nog vertegenwoordigt, of eigenlijk beter gezegd: wie hun belangen vertegenwoordigt? Niet zo lang geleden had je daar de zuilen voor. Die zuilen zorgden voor hun mensen (lees: hun belangen) en de mensen deden daar iets voor terug. Die zuilen zijn weg, de lokaal

gewortelde bedrijven die voor je zorgen zijn weg. Wie zorgt er voor jou en voor wie doe je dan wat terug?

Nieuwe vormen van binding
Mensen zoeken dus naar nieuwe vormen van binding en zekerheid. En die zoeken ze vaak dicht bij huis: zelfbewust, ondernemend en projectmatig. Een mooi voorbeeld daarvan is stadslandbouw. Veel jonge mensen willen weten waar hun voedsel vandaan komt, willen het weer in eigen had hebben. Ze gaan

Zo'n speeltuinenbeleid, dat veel gemeenten hebben, is natuurlijk goed bedoeld, maar het haalt veel bewegingsvrijheid weg bij mensen. Te veel beleid wekt frustratie in de hand.

op zoek naar medestanders. Dat doen ze niet per se met hun burens want er zijn nu genoeg kanalen om elkaar op andere wijze te vinden. Als ze elkaar hebben gevonden zoeken ze een stuk grond, financiële middelen, een boer en beginnen te werken aan hun droom: een stadsboerderij. Inderdaad, deze mensen hebben geen tijd en geen zin om in het bestuur van de voetbalclub te zitten. Maar zijn ze dus ook egoïstisch? Ik zat eens aan tafel met een stel oudere en jongere heren. Allemaal uit hetzelfde dorp in Rivierenland. De oudere heren uitten eens flink hun ongenoegen over de jongere generatie die al het vrijwilligerswerk aan de oudere generatie over zou laten. Maar wat bleek? Die jongere heren organiseerden ieder jaar een straatfeest, hadden onlangs nog een cultuurwandeling in elkaar gezet en dachten aan een website. Maar geen van hen zat bij een vereniging. Twee gescheiden werelden kwamen samen aan die tafel.

Ruimte voor initiatief

Ook in de politiek is sprake van deze twee gescheiden werelden. Pieter Winsemius beschrijft een groot deel van de zogenaamd egoïstische generatie in een interview in Vrij Nederland met de groep "pragmatische burgers". 'Deze hebben niets te klagen, geen belangstelling voor politiek, zoeken zelf oplossingen. (...) Als je niet oppast, is de toekomst aan diegenen die op de gevestigde politiek zijn afgeknapt.' Dat is een heel scherpe observatie. De vraag is alleen wat je ermee moet. Die generatie heeft een andere overheid en een andere wijze van politieke besluitvorming nodig. Het zorgelijke is wat mij betreft dus niet een ver-

anderende samenleving maar een te traag veranderende ambtelijke-politieke cultuur. Die cultuur laat geen ruimte voor mensen die zelf nadenken en initiatief nemen. Het is een cultuur die het heeft over "burgerparticipatie" als ze eigenlijk bedoelt "draagvlak verwerven". Een cultuur ook die het vreemd vindt dat bewoners niet massaal constructief gaan meedenken met plannen die de overheid bedenkt maar wel het raar vindt als zij moet meedenken met een plan van burgers. Het is een overheid die denkt dat burgerparticipatie leidt tot compromissen, niet tot kwaliteitsverbetering. Een overheid dus die eigenlijk vindt dat haar oplossingen per definitie de beste is. Maar zouden al die goed opgeleide mensen, die erg begaan zijn bij hun leefomgeving of een thema dat hun aan het hart ligt, die daar vaak veel tijd in steken, geen kwaliteit kunnen toevoegen aan een plan of proces? Is het gek dat een grote groep mensen afhaakt? De overheid zou twee dingen kunnen doen: beleidsarmer worden, en meer tijd of meer zorg gaan besteden aan haar relatie met burgers.

Minder beleid geeft vrijheid

Als je als overheid wilt dat mensen initiatief nemen en iets gaan betekenen voor anderen, dien je ze ruimte te geven. Eén ding moet je dan vooral niet doen: overal beleid op maken. Een voorbeeld uit de dagelijkse praktijk van een gemeente. Initiatiefnemer tegen ambtenaar: 'Meneer, wij willen als buurtbewoners op dit veldje graag een speeltuintje aanleggen. We doen alles zelf, maar we vragen wel een bijdrage in het onderhoud van de gemeente.' Ambtenaar: 'Tja, meneer. Dat kan niet. We hebben een speeltuinenbeleid met speeltuincirkels. Daarin staat dat hier geen speeltuintje kan komen, alleen twee straten verderop.' Initiatiefnemer: 'Ja, maar wie wil daar dan een speeltuintje?' Ambtenaar: 'Niemand. Maar als de speeltuin op deze plek komt wonen die andere mensen volgens ons beleid te ver van een speeltuin.' Initiatiefnemer: 'Die andere mensen vragen niet om een speeltuintje!' Ambtenaar: 'Ja, maar ze zouden en wel om kunnen vragen.' De initiatiefnemer: 'Nou en?' Ambtenaar: 'Dan hebben ze recht op dat speeltuintje. Dat staat namelijk in ons speeltuinenbeleid. En dan hebben we er twee en dat kunnen we niet betalen.' Het gevolg is dus dat inzet van bewoners wordt gefrustreerd. Maatschappelijk kapitaal blijft ongebruikt liggen.

Zo'n speeltuinenbeleid, dat veel gemeenten hebben, is natuurlijk goed bedoeld, maar het haalt veel bewegingsvrijheid weg bij mensen. Te veel beleid wekt frustratie in de hand. Mensen raken letterlijk de controle kwijt over hun eigen leefomgeving. Daarom moet de overheid minder willen. Zij moet leren loslaten. Mensen kunnen dan weer zelf het initiatief nemen. Dat maakt hen gelukkiger.

Een beleidsarme overheid die helpt

Toch kan dat "loslaten" niet zomaar. De overheid heeft haar burgers 20 jaar gepamperd, aan het infuus gelegd. Zichzelf overal verantwoordelijk voor gemaakt. Dan kan je niet op een dag zeggen: 'Zoek het nu zelf maar uit.' De overheid moet wel in gesprek gaan en helpen. Zij moet wel middelen reserveren om dat eigen initiatief mogelijk te maken. Die middelen kan je zien in de vorm van ambtenaren die helpen met bijvoorbeeld vergunningverlening en in de vorm van hard geld, budgetten dus die ter beschikking kunnen worden gesteld voor planvorming en realisatie. Je hebt ook andere ambtenaren nodig, ambtenaren die processen organiseren, contacten onderhouden met bewoners. Je gaat als overheid dus minder ontwerpen en meer organiseren. Een voorbeeld is het dorp Meddo in de gemeente Winterswijk. Een prachtig dorp waar, als er al grond vrijkomt, voor een betaalbare woning geen plaats is. Jongeren trekken weg en het dorp vergrijsd. Dus hebben twintig jongeren via particulier opdrachtgeverschap een kleine nieuwe woonwijk ontwikkeld. Het project duurde vijf jaar. Die tijd hebben de initiatiefnemers voor lief genomen. De gemeente was bereid de waardevermeerdering van de oorspronkelijke landbouwgrond niet in de gemeentekas te stoppen, maar ten goede te laten komen aan de nieuwbouw. De jongeren zijn trots op hun wijk waarvoor ze zich optimaal hebben ingezet. Mede dankzij de verbindende dorpsraad en de faciliterende gemeente Winterswijk. Voor alle betrokkenen heeft deze werkwijze voordelen: de oplossing is beter omdat hij dichterbij de wensen van bewoners staat. De oplossing versterkt de sociale cohesie omdat mensen samen aan de oplossing gewerkt hebben en, heel belangrijk, het is beter voor de relatie tussen overheid en burger omdat mensen in het dorp het gevoel terug hebben dat de overheid er is voor hen.

Erik Arkestenijn is projectadviseur bij de Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij

logica
Discussieplatforms
Zeurpieten
HYVES
Verwachtingen
KLOOF
Twitter
Protest

WRR onderzoekt de veranderende relatie tussen overheid en burger

Burgerinitiatieven: Van rokerige zaaltjes naar web 2.0

Hoe kunnen we de betrokkenheid van burgers vergroten? Het is een vraag die menig beleidsmaker en politicus zich stelt. Waarom protesteren of klagen burgers zo vaak tegen beleid terwijl er legio inspraakmomenten geweest zijn? De overheden bedoelen het vaak zo goed, maar op de een of andere manier werkt participatie steeds minder goed. Waarom hoor je niets als je burgers aan het begin van een traject vraagt om mee te denken? Terwijl ze wel massaal meepraten op Hyves, Twitter en andere discussiefora?

Met deze vragen is de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid aan de slag gegaan in het project Vertrouwen in de burger, onder leiding van Pieter Winsemius. Daarvoor zijn tientallen projecten bezocht, mensen geïnterviewd, analyses gemaakt en later dit jaar hopen stafmedewerkers van de WRR Annemarth Idenburg en Jona Specker dat de raad hun rapport zal vaststellen. Voor harde conclusies en aanbevelingen is het nu nog te vroeg maar ze willen al wel hun eigen bevindingen kwijt. De WRR is het onderzoek gestart omdat er een kloof blijkt te zijn tussen burgers en overheid. Tenminste, veel mensen ervaren een kloof

tussen burger en overheid. Idenburg: 'Met die constatering ben je er nog niet, want het blijkt dat iedereen wat anders onder die kloof verstaat. De een ziet een kloof omdat zijn of haar brief niet op tijd wordt beantwoord door de gemeente, een ander ervaart een kloof omdat er niemand komt opdagen tijdens een informatieavond en weer iemand anders ziet in de lage opkomst bij verkiezingen het bewijs voor de grote afstand tussen burger en overheid.' 'Maar hoe je de kloof ook definieert of ervaart, blijktbaar is er een probleem. Voor een levendige democratie heb je immers burgers nodig. Burgers die de overheid kritisch volgen

en nieuwe onderwerpen op de maatschappelijke en politieke agenda kunnen zetten. En je hebt burgers nodig die zelf dingen willen en kunnen organiseren zodat je minder overheid nodig hebt. En in die zin hebben we dus een probleem, niet alleen in Nederland maar in veel vergelijkbare democratieën. En dat allemaal terwijl de mogelijkheden voor burgers om mee te denken, mee te praten, zelfs mee te beslissen de afgelopen jaren alleen maar heel sterk zijn toegenomen. Wij hopen dat we met ons onderzoek wat meer begrijpen over deze processen en misschien handvatten krijgen om weer een levendige democratie te krijgen.'